

NODARĪJUMA MAZNOZĪMĪGUMS UN CIETUŠĀ INTERESES LATVIJAS KRIMINĀLTIESĪBĀS

INSIGNIFICANCE OF OFFENSE AND VICTIM'S INTERESTS IN LATVIA'S CRIMINAL LAW

Dāvids Gurevičs, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras doktorants

Summary

This article explores the evaluation of the insignificance of criminal offenses within the realm of criminal law, particularly from the perspective of the plight experienced by crime victims. It aims to investigate whether and how the interests of victims are considered in decisions regarding the initiation or termination of criminal proceedings based on the insignificance of an offense. Additionally, the article delves into the mechanisms available to victims to safeguard their procedural interests throughout the criminal process.

Atslēgvārdi: maznozīmīgs nodarījums, cietušais, kaitējums, taisnīga tiesa

Keywords: insignificant offense, victim, harm, fair trial

Ievads

Maznozīmīga noziedzīga nodarījuma institūts Latvijas krimināltiesībās ir ieviests ar 2020. gada 11. jūnija grozījumiem Krimināllikumā¹ (turpmāk – KL), likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”² un Kriminālprocesa likumā³ (turpmāk – KPL), aizstājot jēdzienu “nodarījums, ar kuru nav radīts tāds kaitējums, lai piespiestu kriminālsodu”. Kā tas izriet no grozījumu anotācijas⁴, maznozīmīga nodarījuma jēdziena un ar to saistīto procesuālo instrumentu ietveršana likumos tika iecerēta kā iespēja iestāžu resursus koncentrēt smagāku nodarījumu izmeklēšanai.

Statistika rāda, ka nodarījuma maznozīmīgums bieži tiek izmantots kā pamats atteikumam uzsākt kriminālprocesu, tādējādi liedzot valsts reakciju uz personas ar

¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [09.03.2024. red.].

² Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV likums. Pieņemts 15.10.1998. [09.03.2024. red.].

³ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [09.03.2024. red.].

⁴ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/B32273479A40FCA6C225848F003B62B6?OpenDocument> [aplūkots 09.03.2024.].

likumu aizsargāto interešu aizskārumu.⁵ Ņemot to vērā, šā raksta mērķis ir apskatīt, kādi ir cietušā interešu aizsardzības mehānismi pretstatā arvien pieaugošajai nodarījuma maznozīmīguma ietekmei uz krimināltiesisko attiecību noregulējumu. Rakstā tiek izmantota analītiskā pētniecības metode normatīvo aktu un prakses materiālu izpētē.

1. Nodarījuma maznozīmīguma kritēriji

Atbilstoši likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 19.² panta pirmajai daļai noziedzīgs nodarījums uzskatāms par maznozīmīgu, ja tā rezultātā radītais zaudējums ir mazāks par pusi no izdarīšanas brīdī Latvijas Republikā noteiktās minimālās mēnešalgas vai kura radītais ar likumu aizsargāto interešu apdraudējums ir neliels. Var izdarīt secinājumu, ka ar maznozīmīgumu apzīmē nevis nodarījumu klasifikāciju pēc to rakstura un kaitīguma, kā to paredz KL 7. pants, bet nodarījuma rezultātā radīto kaitīgo seku mēru. Neiedziļinoties detalizētāk šajā jautājumā, jāatzīmē, ka kaitīgums un kaitīgās sekas ir saistīti jēdzieni, tomēr tiem ir atšķirīga krimināltiesiska nozīme.⁶

Pirmais maznozīmīguma kritērijs – zaudējumu apmērs – ir pietiekami konkrēts, taču otrais – neliels ar likumu aizsargāto interešu apdraudējums – paver plašas interpretācijas iespējas. Jāteic, ka anotācijā dotais skaidrojums, ka ar likumu aizsargāto interešu apdraudējuma apmērs nosakāms, vērtējot visu to sociālā labuma kopumu, ko cietusi persona iegūtu, ja šāds apdraudējums netiktu veikts⁷, neviēš lielāku skaidrību par to, kā tieši būtu jānovērtē nodarītais kaitējums un vai jebkāda noziedzīga nodarījuma nelabvēlīga ietekme uz cietušo būtu ņemama vērā. Turklāt mulsinošs šķiet jēdziens “sociālais labums”, kas krimināltiesību praksē netiek izmantots, ņemot vērā noziedzīga nodarījuma kā darbības pret konkrētu ar likumu aizsargāto interesi raksturu.

Senāta judikatūrā savukārt ir pausts, ka interešu apdraudējums ir jāvērtē saistībā ar konkrētā noziedzīgā nodarījuma faktiskajiem apstākļiem, arī – cik nozīmīga ir ar likumu aizsargātā interese, kāds ir apdraudējuma veids, tā smagums, apjoms, ilgums u. tml. Turklāt kaitējuma esība ir izvērtējama arī saistībā ar formālā sastāva nodarījumiem, t. i., kad KL Sevišķās daļas pantā nav norādes uz konkrētām kaitīgajām sekām.⁸

Turpmāk ilustrācijai daži piemēri, kā interešu apdraudējuma smagums tiek vērtēts tiesu un prokuroru nolēmumos.

Latgales apgabaltiesas 2023. gada 24. janvāra spriedumā vērtēta personas A apsūdzība par neizpaužamu ziņu, kas nav valsts noslēpums, izpaušanu, ko izdarīja valsts

⁵ Pēc Iekšlietu ministrijas Informācijas centra sniegtajiem datiem, lēmumu atteikt uzsākt kriminālprocesu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 373. panta otrās prim daļu skaits ir: 2020. gadā – 4570; 2021. gadā – 4059; 2022. gadā – 4704; 2023. gadā – 5382.

⁶ Sk. sīkāk: Krastiņš U. Prettiesiska nodarījuma kaitīgo seku divējādā nozīme. Jurista Vārds, Nr. 33 (885), 2015.

⁷ Likumprojekta “Grozījums likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/B466257A7D138F1CC225848F-003DCAFA?OpenDocument> [aplūkots 09.03.2024.].

⁸ Senāta 30.11.2022. lēmums lietā Nr. SKK-313/2022 (11860006116), 6.1.–6.2. punkts.

amatpersona (KL 329. pants). Apsverot iespēju atbrīvot A no kriminālatbildības saskaņā ar KL 58. panta pirmo daļu, tiesa norādīja: “Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka dati par noziedzīgiem nodarījumiem, kriminālprocesiem, notiesājošiem spriedumiem vai saistītiem preventīviem pasākumiem ir datu kategorija, kam nepieciešama paaugstināta aizsardzība [...]. Konkrētajā gadījumā /pers. A/ kā valsts amatpersona, kurai ir tiesības un iespēja sakarā ar darba pienākumu veikšanu iegūt ierobežotas pieejamības informāciju par konkrētas personas sodāmībām, izpaužot šo iegūto informāciju personai, [...] apdraudēja jeb aizskāra personas pamattiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, tādējādi samazinot vai pat sagraujot uzticību valsts spējai aizsargāt vienas no svarīgākajām cilvēka pamattiesībām. Līdz ar to apelācijas instances tiesa atzīst, ka šāds valsts dienesta normālai darbībai radītais kaitējums ir nozīmīgs un nav atzīstams par nelielu vai nebūtisku [...]”⁹

Ar 2023. gada 12. maija Ziemeļkurzemes prokuratūras prokurora lēmumu izbeigts kriminālprocess pret personu A, kura tika apsūdzēta KL 190.¹ panta pirmajā daļā paredzētā nodarījuma – narkotiskas vielas (izžāvētas marihuānas) pārvietošana pāri valsts robežai – izdarīšanā. Lēmumā konstatēts, ka apsūdzētā A somā atrastās marihuānas daudzums bija tikai 0,4266 grammi, līdz ar ko radītais ar likumu aizsargāto interešu apdraudējums bijis neliels.¹⁰

Ar 2023. gada 11. oktobra Rīgas Pārdaugavas prokurores lēmumu izbeigts kriminālprocess, kurš tika uzsākts par KL 193.¹ panta pirmajā daļā paredzēto nodarījumu – tādu datu izplatīšanu, kas dod iespēju nelikumīgi izmantot maksāšanas līdzekli. Prokurores vērtējumā, lai arī apsūdzētais ir prettiesiski nodevis citai personai kredītiestādes lietotāja autentifikācijas līdzekli, šāds nodarījums ir nebūtiski apdraudējis aizsargāto interesi.¹¹

Praksē ir gadījumi, kad neliels zaudējumu apmērs pats par sevi tiek vērtēts kā nebūtisks aizsargāto interešu apdraudējums. Piemēram, Ziemeļkurzemes prokuratūras prokurora 2023. gada 14. aprīļa lēmumā par kriminālprocesa izbeigšanu konstatēts, ka personas A nodarījuma – personai B piederošās automašīnas bojāšanas (KL 185. panta pirmā daļa) – rezultātā B tika nodarīti zaudējumi 50 eiro apmērā. Prokurors secinājis: “Ņemot vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu – izdarīts mazāk smags noziegums, nodarījuma rezultātā nodarīts mantisks zaudējums 50,00 EUR apmērā, kas bijis mazāks par pusi no tajā laikā Latvijas Republikā noteiktās minimālās mēnešalgas, ar nodarījumu radītais ar likumu aizsargāto interešu apdraudējums ir neliels [...]”¹²

Kā redzams, interešu apdraudējuma būtiskums visbiežāk tiek vērtēts tādos nodarījumos, kurus raksturo publiskās kārtības apdraudējums. Vienlaikus, pēc autora domām, nevajadzētu izslēgt iespējamību, ka arī naudas izteiksmē novērtējams pametums, kas nesasniedz pusi no minimālās mēnešalgas, varētu būt vērtējams kā pietiekami būtisks interešu apdraudējums, kā dēļ nodarījums nebūtu atzīstams par

⁹ Latgales apgabaltiesas 24.01.2023. spriedums krimināllietā Nr. 11860006116. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/499095.pdf> [aplūkots 10.03.2024.].

¹⁰ Ziemeļkurzemes prokuratūras prokurores 12.05.2023. lēmums krimināllietā Nr. 58400022023. Pieejams: <https://elieta.lv/web/#/pakalpojumi/anonimizetie-nolemumi> [aplūkots 09.03.2024.].

¹¹ Rīgas Pārdaugavas prokuratūras prokurores 11.10.2023. lēmums krimināllietā Nr. 19710399723. Pieejams: <https://elieta.lv/web/#/pakalpojumi/anonimizetie-nolemumi> [aplūkots 09.03.2024.].

¹² Ziemeļkurzemes prokuratūras prokurora 14.04.2023. lēmums krimināllietā Nr. 11250006620. Pieejams: <https://elieta.lv/web/#/pakalpojumi/anonimizetie-nolemumi> [aplūkots 09.03.2024.].

maznozīmīgu. Šajā ziņā nozīme varētu būt viktimoloģiskajai perspektīvai, t. i., kā noziedzīgais nodarījums ir ietekmējis cietušo, ņemot vērā viņa vecumu, veselību, mantas stāvokli, dzīves apstākļus un citas individuālas īpatnības. Tas saskan ar literatūrā izteikto viedokli, ka tieši maznozīmīguma kritēriju elastīgums, nepiesaistot tos konkrētiem mērījumiem, būtu izvirzāms kā šā institūta spēcīgā puse, kas novērš iespējamu patvaļīgu rīcību.¹³

2. Nodarījuma maznozīmīguma ietekme uz kriminālprocesu

Latvijas kriminālprocesā ir trīs procesuālie risinājumi, kas saistīti ar maznozīmīgu nodarījumu. Pirmkārt, atbilstoši KPL 373. panta otrajai prim daļai izmeklētājs ar prokurora piekrišanu vai prokurors var atteikt kriminālprocesa uzsākšanu. Otrkārt, izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu, prokurors vai tiesa kriminālprocesu var izbeigt, atbrīvojot personu no kriminālatbildības (KL 58. panta pirmā daļa un KPL 379. panta pirmās daļas 1. p.). Treškārt, izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu kriminālprocesu var izbeigt, ja nav izdevies noskaidrot nodarījumu izdarījušo personu (KPL 392. panta otrā prim daļa).

Atteikums uzsākt kriminālprocesu, ja izdarīts maznozīmīgs nodarījums, savā ziņā ir atkāpe no KPL 7. panta pirmajā daļā ietvertā obligātuma principa. Grūtības varētu rasties brīdī, kad procesuāli pilnvarotajai amatpersonai ir jānovērtē cietušajam nodarītais kaitējums vai ar likumu aizsargātās intereses apdraudējuma nopietnība. Izrietoši no KPL 123. un 124. panta pirms kriminālprocesa uzsākšanas netiek veikta pierādīšana, līdz ar to uz maznozīmīguma kritēriju novērtēšanu nav attiecināms pierādīšanas standarts “ārpus saprātīgām šaubām”. Tomēr, pēc autora domām, lai novērstu amatpersonu patvaļu, situācijā, kad nav uzreiz pieejamas ziņas par nodarītā kaitējuma apmēru, kriminālprocess būtu uzsākams ikvienā gadījumā, kad ir konstatēts uzsākšanas pamats un iemesls. Ja vēlāk tiek konstatēts, ka izmeklējamais nodarījums atzīstams par maznozīmīgu, būtu vērtējama iespēja kriminālprocesu izbeigt.

Pēc autora domām, minētais aspekts ir saistīts ne tikai ar cietušā interesēm, bet arī ar apstākli, ka atbilstoši KPL 380. pantam persona netiek reabilitēta, ja kriminālprocess par maznozīmīgu nodarījumu tiek izbeigts. Situācijā, ja kriminālprocesa uzsākšana tiek atteikta, tomēr pastāv iespēja iegūt un pārbaudīt ziņas gan par nodarīto kaitējumu, gan par nodarījumu izdarījušo personu, pēc autora domām, tiek nepamatoti radīta iespēja personai izvairīties no likumā paredzētām sekām, kas saistītas ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, un netiek sasniegts krimināltiesisko attiecību taisnīgs neregulējums.

Kriminālprocesa izbeigšana un personas atbrīvošana no kriminālatbildības nodarījuma maznozīmīguma dēļ KL 58. panta pirmajā daļā ir paredzēta kā viens no krimināltiesisko attiecību neregulējuma veidiem, kas nav saistīts ne ar kādiem citiem apstākļiem, proti, ir pietiekami konstatēt, ka personas nodarījums atbilst

¹³ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa obligātums un lietderīguma elementi Latvijas krimināltiesisko un kriminālprocesuālo normu sistēmā. Grām.: Kriminālprocesa obligātums un lietderīgums kā kriminālās justīcijas sistēmas pamatprincips. Zin. red. Ā. Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2023, 163. lpp.

maznozīmīguma kritērijiem. Lai arī 2020. gadā izdarītā grozījuma anotācijā skaidrots, ka par KL 58. panta pirmās daļas piemērošanu jālemj procesa virzītājam, ņemot vērā visus lietas apstākļus un vainojamo personu raksturojošo informāciju,¹⁴ šobrīd spēkā esošā likuma redakcija *expressis verbis* neizvirza procesa virzītājam pienākumu vērtēt jebkādus citus kritērijus.

Tomēr praksē ir gadījumi, kad procesa virzītājs papildus vērtē arī to, vai nodarītais kaitējums cietušajam ir atlīdzināts. Ilustrācijai – Rīgas Austrumu prokuratūras prokurores 2023. gada 30. jūlija lēmums izbeigt kriminālprocesu, kas tika uzsākts par zādzību nelielā apmērā (KL 180. panta pirmā daļa). Lēmumā norādīts: “Kriminālprocesa materiālos atrodas dokumenti, kas apliecina materiālās kaitējuma kompensācijas atlīdzināšanu. [...] Secināms, ka [ir izdarīts noziedzīgs nodarījums], kura rezultātā tika nodarīts mantisks zaudējums 60 EUR apmērā, kas atzīstams par maznozīmīgu. [Apsūdzētais] piekrit kriminālprocesa izbeigšanai uz nereabilitējošiem pamatiem saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 380. pantu.”¹⁵ Kā redzams, ņemts vērā ne tikai nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas fakts, bet arī apsūdzētā piekrišana kriminālprocesu izbeigt.

Kaitējuma atlīdzināšanas faktam ir nozīme gadījumā, ja persona tiek atbrīvota no kriminālatbildības sakarā ar izlīgumu (KL 58. panta otrā daļa) un ja tiek piemērots prokurora priekšraksts par sodu (KPL 420. panta piektā daļa). Nodarījuma maznozīmīguma izvērtēšanā šim faktam nekādas nozīmes nav. Lai arī no cietušā interešu viedokļa kaitējuma atlīdzināšana pirms kriminālprocesa izbeigšanas vērtējama visnotaļ pozitīvi, pēc autora domām, procesa virzītājiem nevajadzētu savu lēmumu balstīt tādos apsvērumos, kas nav paredzēti likumā. Līdz ar to citētā lēmuma motivācija vērtējama kritiski.

3. Cietušā interešu aizsardzības līdzekļi

No taisnīgas tiesas pamatprincipa izriet, ka jebkuram lēmumam neuzsākt vai neturpināt kriminālprocesu jābūt līdzsvarotam ar cietušā iespēju šādu lēmumu pārsūdzēt. Šis princips ir paredzēts kā viens no cietušo tiesību standartiem Eiropas Savienībā saskaņā ar t. s. cietušo tiesību direktīvas¹⁶ 11. pantu, to savā judikatūrā ir uzsvērusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa.¹⁷ Arī no KPL 22. pantā ietvertā kompensācijas principa izriet, ka cietušajam jābūt procesuālajām iespējām iegūt kompensāciju par noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu, kas nozīmē arī plašākas tiesības šajā nolūkā ietekmēt kriminālprocesa gaitu un rezultātu.

¹⁴ Likumprojekta “Grozījums likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”” anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/B466257A7D138F1CC225848F003DCAFA?OpenDocument> [aplūkots 09.03.2024.].

¹⁵ Rīgas Austrumu prokuratūras prokurores 30.07.2023. lēmums krimināllietā Nr. 10890058523. <https://elieta.lv/web/#/pakaļpojumi/anonimizetie-nolemumi> [aplūkots 09.03.2024.].

¹⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI. Pieņemta 25.10.2012. [09.03.2024. red.].

¹⁷ McBride J. The Case Law of the European Court of Human Rights on Victims’ Rights in Criminal Proceedings. Pieejams: <https://rm.coe.int/council-of-europe-georgia-european-court-of-human-rights-case-study-vi/16807823c4> [aplūkots 10.03.2024.].

No vienas puses, formāli KPL ir paredzētas visas nepieciešamās cietušā procesuālās tiesības. Cietusī persona var pārsūdzēt gan lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, gan lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu. No otras puses, ja, pastāvot iestāžu iekšējām vadlīnijām par maksimāli iespējamo resursu taupīšanu, tiek izmantota likumā paredzētā iespēja kriminālprocesu par maznozīmīgu nodarījumu neveikt, šādas cietušā tiesības kļūst neefektīvas.

Kā alternatīvs atlīdzinājuma gūšanas līdzeklis neapšaubāmi paliek civilā tiesvedība. Šajā ziņā ievērības vērts ir Latgales rajona tiesas 2023. gada 12. decembra spriedums. No aprakstošās daļas izriet, ka atbildētājs B izdarīja KL 265. panta otrajā daļā paredzēto nodarījumu – prasītājam A piederošās piekabes reģistrācijas numura zīmes nolaupīšanu, taču kriminālprocess netika uzsākts maznozīmīguma dēļ. A cēla prasību par kopsummā 1398,94 eiro zaudējumu piedziņu saistībā ar jaunas zīmes sagatavošanu, stiprinājuma remontu, piekabes nomu un degvielas izdevumiem. Ar spriedumu prasība apmierināta pilnībā, tiesai secinot: “Atbildētājam ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, ko viņš nodarījis ar savu prettiesīgu darbību. Tas, ka ar lēmumu atteikts uzsākt kriminālprocesu, jo dotajā gadījumā ir izdarīts maznozīmīgs noziedzīgs nodarījums, neatbrīvo atbildētāju no pienākuma atlīdzināt zaudējumus.”¹⁸

Vienlaikus nebūtu pamatoti cietušā intereses kriminālprocesā sašaurināt līdz kaitējuma kompensācijas iegūšanai. Efektīvs kriminālprocess, kas rezultējas vainojamās personas identificēšanā un sodīšanā, pats par sevi var būt nepieciešamais cietušā aizskarto tiesību atjaunošanas līdzeklis.¹⁹ Tāpēc cietušā iespēja atjaunot savas aizskartās tiesības ir saistīta ar valsts atbildību par kriminālprocesa efektivitāti. Šā jautājuma problemātiku ilustrē turpmāk aprakstītais gadījums no administratīvās tiesas prakses.

2019. gada 7. oktobrī tika uzsākts kriminālprocess par nelikumīgu koku ciršanu (KL 109. panta pirmā daļa) personas C īpašumā. Ar procesa virzītāja lēmumu C tika atzīta par cietušo. Izmeklēšanas gaitā patvaļīgās koku cirtes veicējus noskaidrot neizdevās, bet no AS “Latvijas Valsts meži” tika iegūta informācija, ka nocirsto koku vērtība varētu būt ne lielāka par 31,72 eiro. Nodarījums tika atzīts par maznozīmīgu, un 2021. gada 15. novembrī kriminālprocess tika izbeigts, pamatojoties uz KPL 379. panta pirmās daļas 1. punktu. 2022. gada 26. janvārī ar prokurora lēmumu izbeigšanas pamats grozīts uz KPL 392. panta otro prim daļu.

C vērsās Ģenerālprokuratūrā ar iesniegumu par kriminālprocesā nodarīto zaudējumu un nemantiska kaitējuma atlīdzināšanu kopsummā par 8064 eiro, uzskatot, ka kriminālprocess ticis novilcināts. Ar Ģenerālprokuratūras prokurora 2022. gada 14. jūnija lēmumu secināts: lai arī kriminālprocesā netika pildīti prokurora norādījumi un izmeklēšana nepamatoti novilcināta, nav noticis nozīmīgs C nemantisko tiesību aizskārums, jo aizskartas viņas tiesības uz savlaicīgu kriminālprocesuālo attiecību taisnīgu atrisinājumu lietā par maznozīmīgu noziedzīgu nodarījumu. Tāpēc kaitējuma atlīdzināšana C atteikta. Ģenerālprokuratūras lēmumu C pārsūdzēja administratīvajā tiesā. Ar Administratīvās rajona tiesas 2023. gada 28. februāra spriedumu pieteikums noraidīts, cita starpā secinot, ka C nav iesniegusi

¹⁸ Latgales rajona tiesas 12.12.2023. spriedums civillietā Nr. C12159323. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/525924.pdf> [aplūkots 10.03.2024.].

¹⁹ European Court of Human Rights. Guide on Article 13 of the European Convention on Human Rights. Right to an effective remedy. Updated on 31 August 2023. P. 29–30. Pieejams: <https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/all-case-law-guides> [aplūkots 10.03.2024.].

pierādījumus par viņas apgalvotajiem zaudējumiem. Izskatot lietu saistībā ar C apelācijas sūdzību, Administratīvā apgabaltiesa 2024. gada 29. februāra spriedumā norādījusi: “Izvērtējot pieteicējas argumentus, var secināt, ka pieteicēja būtībā vēlas, lai tiktu atļidzināta nelikumīgi nocirsto koku iespējamā vērtība [..], taču jāņem vērā, ka nav konstatējama cēloņsakarība starp pieteicējai nodarītajiem mantiskajiem zaudējumiem un iestādes rīcību, kas tika atzīta par prettiesisku (izmeklēšanas novilcināšanu [..]). Mantiskie zaudējumi tika nodarīti ar īpašumā augošo koku patvaļīgu nociršanu, nevis ar to, ka izmeklēšana kriminālprocesā tika neattaisnoti novilcināta norādītajā laika periodā. [..] Tā kā starp iestādes rīcību, kas tika atzīta par prettiesisku, un pieteicējas norādītajiem mantiskajiem zaudējumiem nav konstatējama cēloņsakarība, nav tiesiska pamata pieteicējas norādīto mantisko zaudējumu atļidzināšanai.” Arī Administratīvā apgabaltiesa C pieteikumu noraidīja.²⁰

Aprakstītais kāzuss izkristalizē vairākas problēmas. Pirmkārt, saņemot no cietušās personas informāciju par noziedzīgu nodarījumu, kaitējuma apmēra noteikšana ne vienmēr ir iespējama, lai nodarījumu atzītu par maznozīmīgu un atteiktu kriminālprocesa uzsākšanu. Turklāt arī pašam cietušajam var būt apgrūtināši norādīt precīzu informāciju par nodarīto kaitējumu. Otrkārt, kaitējuma apmēra vai interešu aizskāruma būtiskuma izvērtēšana, kas nepieciešama, lai pieņemtu pamatotu lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu nodarījuma maznozīmīguma dēļ, nepavisam nav vienkāršs amatpersonas uzdevums, jo tas var prasīt samērā ilgu laiku un speciālas zināšanas jeb ekspertīzi. Treškārt, pat konstatējot, ka atbildīgās amatpersonas nav darījušas visu nepieciešamo, lai izvērtētu cietušajam nodarīto kaitējumu un atrastu piemērotāko kriminālprocesa uzo risinājumu, nodarījuma maznozīmīgums pats par sevi var būt vērtējams kā pamats atteikt cietušajam atļidzinājumu par valsts pieļauto pārkāpumu – procesa nepamatotu novilcināšanu.

Pēdējais aspekts, uzskata autors, ir sevišķi diskutabls. Lai arī cietušais nevar sagaidīt konkrētu kriminālprocesa rezultātu, taisnīgas tiesas garantijām, tostarp uz objektīvu un nenovilcinātu nodarījuma izmeklēšanu, jābūt efektīvām arī kriminālprocesā par šķietami nenozīmīgu pārkāpumu.²¹ Tātad, lai arī valstij nebūtu jāuzņemas kaitējums, kas cietušajam tiek nodarīts maznozīmīga nodarījuma rezultātā, nespēja kriminālprocesu veikt pietiekami efektīvi būtu vērtējama no valsts atbildības pozīcijas.

Kopsavilkums

1. Vērtējot, vai nodarījums būtu atzīstams par maznozīmīgu, nozīme ir cietušajam radītā kaitējuma vai interešu apdraudējuma būtiskumam. Ja mantisko zaudējumu apmērs nesasniedz pusi no minimālās mēnešalgas, šis aspekts pats par sevi nenozīmē, ka nodarījums atzīstams par maznozīmīgu, ja intereses apdraudējums pēc savas būtības ir pietiekams.

²⁰ Administratīvās apgabaltiesas 29.02.2024. spriedums administratīvajā lietā Nr. A420262622. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/526363.pdf> [aplūkots 10.03.2024.].

²¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 03.07.2012. spriedums lietā “Nicoleta Gheorghe pret Rumāniju” (iesnieguma Nr. 23470/05), 25.–27. punkts.

2. Lai arī lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu vai kriminālprocesa izbeigšanu nodarījuma maznozīmīguma dēļ ir procesa virzītāja prerogatīva, tam būtu jāņem vērā vairāki aspekti: 1) ziņas par kaitējuma apmēru vai būtiskumu ir izvērtējamas pēc tam, kad konstatēts pamats un iemesls uzsākt kriminālprocesu; 2) atteikumam uzsākt kriminālprocesu nevajadzētu radīt iespēju likumpārkāpējam izvairīties no tām likumā paredzētajām sekām, kas saistītas ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanas faktu; 3) kriminālprocesa izbeigšanai būtu jābalstās radītā kaitējuma izvērtējumā, bet ne apstākļi, vai nodarītais kaitējums atlidzināts un vai vainojamā persona piekrīt kriminālprocesa izbeigšanai
3. Nodarījuma maznozīmīguma kā kriminālprocesa lietderīguma instrumenta pārmērīga izmantošana var padarīt neefektīvas cietušās personas tiesības uz taisnīgu tiesu un atbilstīgu atlīdzinājumu. Lai arī cietušajam nav tiesību uz viņam labvēlīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, nodarījuma maznozīmīgums nebūtu izmantojams kā iemesls nevērtēt valsts atbildību par kriminālprocesa efektivitāti.